

УДК 338.24

*В. І. Криленко,
кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів
Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, м. Миколаїв*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ РІВНЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

*V. I. Krylenko,
Candidate of Economic Science, Senior Lecturer of Finances Department
Admiral Makarov National University of Shipbuilding*

MODERN APPROACHES TO THE ASSESSMENT OF A LEVEL OF STATE SUPPORT OF THE AGRARIAN SECTOR OF ECONOMY

В статті розглянуто особливості сучасних підходів до оцінювання рівня державної підтримки аграрного сектору економіки. Визначено динаміку зміни показників сукупної підтримки аграрного сектору України. Проведено узагальнення, що дозволило сформулювати власну позицію з питань оцінки ефективності державної підтримки аграрного сектору економіки.

In the article peculiarities of modern approaches to the assessment of a level of state support of the agrarian sector of economy were studied. Dynamics of indices change of total support of the agrarian sector of Ukraine is determined. General conclusions helped to form own stand on the assessment of the effectiveness of state support of the agrarian sector of economy.

Ключові слова: *аграрний сектор економіки, підтримка аграрного сектору, державна підтримка, сукупна підтримка сільського господарства, ефективність державної підтримки.*

Key words: *agrarian sector of economy, support of agrarian sector, state support, total support of agriculture, effectiveness of state support.*

Постановка проблеми. У розробленні відповідних напрямів регуляторної політики, які здатні забезпечити швидку адаптацію аграрного сектору до нових умов господарювання особливе місце належить обґрунтуванню теоретичних та практичних засад його державної підтримки.

Проблеми щодо наукового оцінювання результатів державної підтримки аграрного сектору значною мірою пов'язані з великою кількістю складових елементів, передусім різноманітних методів, інструментів, засобів регулювання, що перебувають у постійному розвитку. Еквівалентне їх представлення потребує врахування всіх обставин, факторів, тенденцій, закономірностей, які впливають на аграрний сектор. В цьому випадку доречно звернути увагу на методологічну упорядкованість сучасних підходів до оцінки рівня державної підтримки аграрного сектору економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробці теоретичних і прикладних аспектів проблеми державної підтримки аграрного сектору присвячені праці вітчизняних вчених: Кваші С.М. [1], Латиніна М. А. [2], Майстро С. В. [3] та ін. Проте особливості регуляторної політики держави та її роль у підтримці аграрного сектору економіки в сучасній науці розглядаються опосередковано, що й обумовило актуальність і об'єктивну необхідність подальшого розгляду питань державної підтримки аграрного сектору як складової регуляторної політики.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати мету дослідження, яка полягає у визначенні особливостей державної підтримки аграрного сектору економіки та внесенні пропозицій з питань оцінки її ефективності.

Виклад основного матеріалу. Існуючі нині західні методики оцінки рівня регуляторної політики аграрного сектору засновані на тому, що для кожного продукту розраховуються ціни, за якими виробники сільськогосподарської продукції могли б її продати при повному невтручанні держави. Такі ціни відображають так звані альтернативні витрати (opportunity cost) [4].

У світовій практиці використовується ціла низка показників кількісної оцінки рівня державного регулювання аграрного сектора [2]. Виявлення критеріїв оцінки ефективності регуляторної політики аграрного сектору економіки створює можливість обґрунтування підходів до кількісного виміру її рівня або міри (порівнянням результату діяльності з певним критерієм або нормою, розробленими на основі аналізу минулих результатів і прогнозу майбутніх).

Рішення цієї задачі допускає, у тому числі, критичне осмислення теоретичних і методологічних засад, які існують в цій галузі. Нині серед усіх дискусій в цій галузі можна виділити два основні підходи: кількісна оцінка рівня державної підтримки (ефективність в сенсі результативності і продуктивності) і оцінка ефективності державного регулювання в плані її дієвості (якісний аспект). Так, для кількісної оцінки міри державного втручання в аграрний сектор пропонується цілий ряд показників [5]. Враховуючи, що загальні принципи подібних оцінок схожі, згадаємо лише два з них. Перший – показник еквівалент субсидування виробників (ЕСВ), за допомогою якого визначають величину трансфертів, що направляються сільгоспвиробникам від споживачів їх продукції і платників податків в результаті реалізації заходів у рамках аграрної політики. Цей показник виражається у відсотках і дорівнює частці сумарної величини цих трансфертів у валовому доході виробників. ЕСВ застосовується переважно в США. Другий – агрегований розмір підтримки (АРП), який є лише дещо модифікованим варіантом ЕСВ, визнаний як основний в розрахунках Світової організації торгівлі [6, с. 637; 7, с. 101-111]. Згідно з прийнятою методикою ЕСВ (АРП) сумарна державна підтримка сільгосптоваровиробників складається з наступних частин:

підтримка доходу – прямі і непрямі грошові трансферти між державою і виробниками;

регулювання цін; звичайний вплив заходів підтримки цін досить важко оцінити, і робиться це шляхом порівняння цін зовнішнього ринку з цінами внутрішнього виробника;

підтримка в підданні сировинних ресурсів, а саме встановлення і виплати різних субсидій на купівлю сировини і матеріалів, які використовуються в сільськогосподарському виробництві, у тому числі на купівлю мінеральних добрив, кормів, пестицидів, надання пільгових кредитів, здійснення спеціального пільгового страхування, субсидії на використання води і зрошування;

підтримка маркетингу продукції, у тому числі програми розвитку ринку, субсидії на зберігання і транспортування продукції, інспекція і контроль якості;

стимулювання зростання ефективності виробництва шляхом підтримки розвитку "інфраструктури" – науково-дослідна діяльність, субсидії на спорудження

будівель виробничого призначення, програми по поліпшенню якості земель, підтримка консолідації сільгосптоваровиробників;

регіональна підтримка;

загальноекономічна підтримка. Це ті види діяльності держави, які спрямовані не на підтримку аграрного сектора, проте мають значний вплив на його стан.

До їх числа відносяться: політика обмінного курсу національної валюти, державна податкова політика, надання субсидій на транспортні перевезення та ін.

Величина ЕСВ (АРП) може бути як позитивною, так і негативною. У першому випадку держава виплачує прямі або приховані субсидії виробникам, тим самим покращуючи їх фінансовий стан; у другому – виробники виступають в ролі нетто-податкоплатників або внаслідок реалізації урядових програм їх фінансовий стан погіршується.

Багато з інших способів оцінки рівня державної підтримки аграрного сектора також тим чи іншим чином засновані на зіставленні внутрішніх і світових цін на агропродовольчі товари. При цьому виходять з того, що світові ціни так чи інакше є найбільш близькими до рівноважних цін і відображають альтернативні витрати для сільськогосподарських виробників і споживачів. У такому випадку цінове викривлення, тобто викликане державною політикою відхилення внутрішніх цін від рівноважних, є визначеною кількісною оцінкою регуляторної політики аграрного сектора. Зрозуміло, що державне втручання може мати як позитивний (при перевищенні внутрішніх цін над світовими), і тоді відбувається субсидування аграрного сектора, так і негативний вплив, коли мова йде про податкообкладання сільського господарства, тобто негативне відхилення від рівноважних цін.

Деякі російські учені пропонують дуже спрощену схему оцінки рівня державної підтримки аграрного сектора з позицій масштабності бюджетних витрат. Приміром, В. П. Іванова [8, с. 28-29] вважає за можливе вимірювати розмір державної підтримки розвитку АПК як суму витрат державного бюджету. Е. Е. Жоголева, Е. Е. Румянцева для оцінки рівня державної підтримки АПК запроваджують особливий критерій ефективності аграрної політики, а саме коефіцієнт результативності аграрних реформ, пропонуючи для його обчислення застосовувати факторний аналіз [9, с. 71-72; 10, с. 22-43].

Узагальнення економічної літератури дозволило умовно розподілити показники оцінки рівня регуляторної політики аграрного сектора на три групи (рис.1):

- показники оцінки цінової підтримки аграрної політики;
- показники оцінки прямої підтримки сільськогосподарського виробництва;
- узагальнюючі показники оцінки рівня державного регулювання сільськогосподарського виробництва.

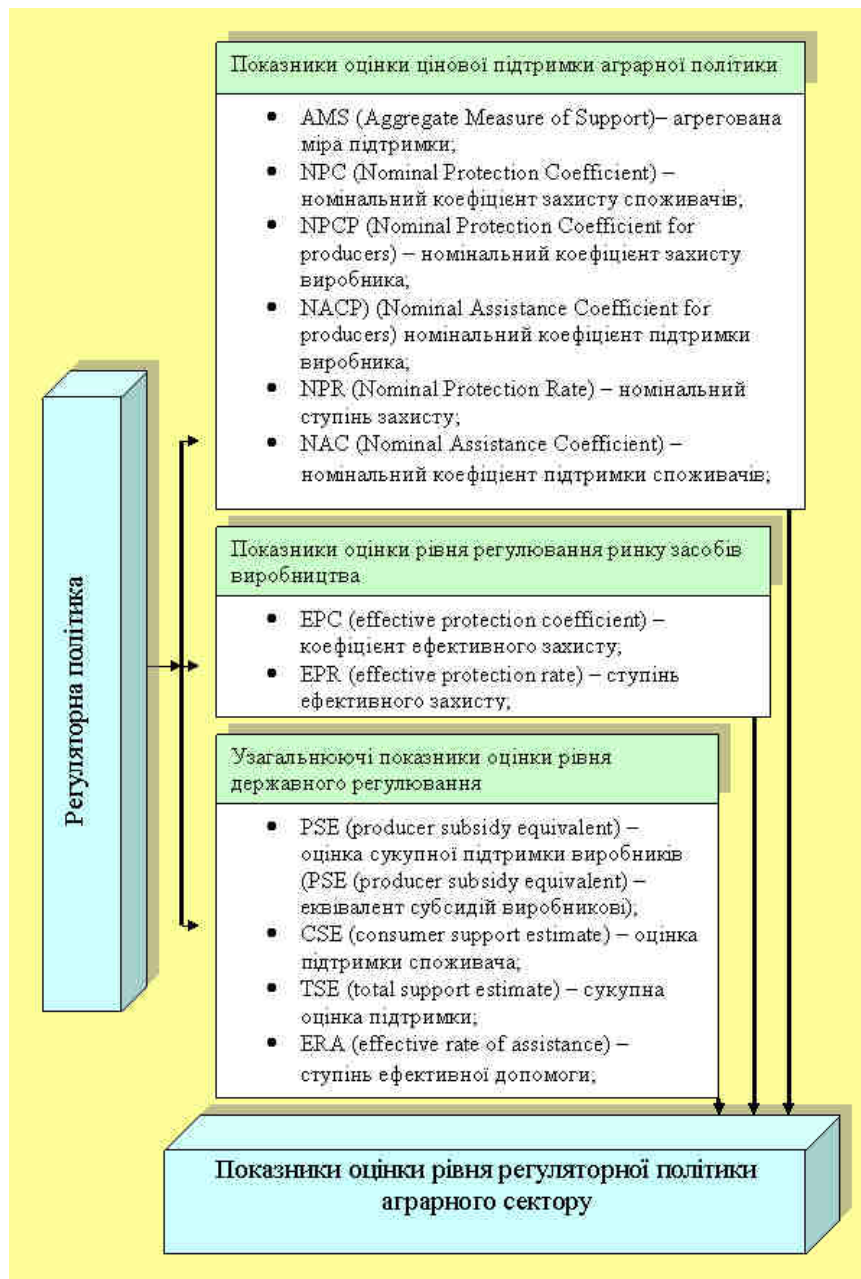

Рис. 1. Показники оцінки рівня регуляторної політики аграрного сектора
(узагальнено автором)

Застосування того або іншого показника залежить від конкретних завдань вимірювання. Так, для цілей СОТ розраховується AMS. Цей коефіцієнт показує ступінь впливу внутрішньої політики на умови міжнародної торгівлі [11].

До показників оцінки цінової аграрної політики відносяться: коефіцієнт номінального захисту (nominal protection coefficient – NPC) – співвідношення внутрішньої і світової цін на той або інший продукт; ступінь номінального захисту (nominal protection rate – NPR) – різниця внутрішньої і світової цін на той або інший продукт. Якщо NPC > 1, це означає, що держава підтримує виробника, і що більшим є цей показник, то більше вплив держави на ринок конкретного продукту.

І навпаки, при $NPC < 1$ сільське господарство не має підтримки, що може розцінюватися як непряме оподаткування. Водночас у такому разі споживачі отримують непрямі субсидії. При $NPC = 1$ має місце нейтральна державна політика. У більшості країн Організації економічної співпраці та розвитку (ОЕСП) показник NPC знаходиться у межах 1,2 – 2,0, у більшості країн, що розвиваються, цей показник нижче 0 [12, с. 116 – 121].

Ці показники враховують співвідношення цін на сільськогосподарський продукт, але не на засоби виробництва, які використовуються для його випуску.

Розглянуті групи показників вимірюють вплив регуляторної політики держави на стан виробника тільки через ринкові ціни, не враховуючи нецінових форм регуляторної політики, а саме – прямий перерозподіл прибутків через бюджетну підтримку. Повнішу і точнішу характеристику рівня регуляторної політики аграрного сектору дають узагальнюючі показники.

Найбільш поширеним показником є еквівалент субсидій виробникові (producer subsidy equivalent – PSE), який базується на зіставленні внутрішніх і світових цін на сільськогосподарську продукцію. Цей показник розроблений в 1973 р. Т. Джозлінгом за замовленням Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО) (Food and Agriculture Organization, FAO) для комплексної оцінки усіх заходів з підтримки сільського господарства, в 1982 р. він був прийнятий як головний інструмент моніторингу аграрної політики країн-членів цієї організації.

Починаючи з 1986 р. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСП), (Organisation for Economic Cooperation and Development) (OECD) щорічно здійснює розрахунок PSE по 24 країнам-членам в розрізі 12 найважливіших груп сільськогосподарських продуктів. Крім того, показник PSE в дещо модифікованій і, в певному значенні, спрощеній формі, що дістала назву «агрегована міра підтримки» (aggregate measure of Support – AMS), використовується як інструмент міжнародних переговорів у рамках Світової організації торгівлі (СОТ) (World Trade Organization, WTO), міжнародної міжурядової організації, створеної в 1994 р. відповідно до завершального акту Уругвайського раунду, покликана замінити Генеральну угоду по тарифах і торгівлі (ГАТТ). Після приєднання ряду країн у рамках СОТ здійснюватиметься майже весь світовий торговельний обіг товарів та послуг.

Еквівалент субсидій виробникові враховує і прямі, і непрямі субсидії, а також податки на цей вид продукції. Ефект рівня регуляторної політики аграрного сектору вимірюється, по-перше, через рівень внутрішньої ціни як такої, і, по-друге, через субсидії і податки, які віддзеркалюють прямі дії уряду з перерозподілу прибутків. Недоліком PSE є те, що він враховує усі форми державної дії тільки на сільськогосподарському ринку, не вимірюючи вплив політики по лінії виробничих витрат, тобто має той же недолік, що і показники NPR і NPC.

Таким чином, із усієї сукупності показників найбільш прийнятними для оцінки рівня підтримки аграрного сектору, вважаємо показники оцінки цінової підтримки аграрної політики та узагальнюючі показники оцінки рівня державного регулювання, зокрема такі як: сукупна підтримка сільського господарства (TSE) (Total support estimate), оцінка сукупної підтримки виробників PSE (Producer Subsidy equivalent), еквівалент субсидій виробникові (PSE) (Producer Support Estimate); сукупна підтримка споживачів (CSE) (Consumer Support Estimate), номінальний коефіцієнт захисту виробника (NPCP) (Nominal Protection Coefficient for producers), номінальний коефіцієнт підтримки виробника (NACP) (Nominal Assistance Coefficient for producers), номінальний коефіцієнт захисту споживачів (NPC) (Nominal Protection Coefficient) та номінальний коефіцієнт підтримки споживачів (NAC) (Nominal Assistance Coefficient).

Відносним показником є рівень сукупної підтримки (TSE%), який характеризується її часткою у ВВП країни та у ВДВ сільського господарства у ВВП країни [13, С. 172]. Визначимо динаміку зміни показників сукупної підтримки сільського господарства України, Росії та ЄС, США і Канади (таблиця 1).

Номінальні показники сукупної підтримки сільського господарства досліджуваних країн за аналізований період, незважаючи на певні коливання в окремі роки, мали тенденцію до зростання. Так, за останніх дванадцять років у США сума сукупної підтримки зросла майже на 70%, у ЄС – майже на 25%, а у Канаді вона зросла майже у два рази. У Росії та Україні сукупна підтримка збільшилася за останніх дванадцять років практично в 10 разів.

Рівень сукупної підтримки сільського господарства (у відсотках до ВВП) у ЄС мав тенденцію до зниження з 1,21% у 2000 р. до 0,73% у 2012 р., відповідно, цей показник знижується і в Канаді з 0,79% у 2000 р. до 0,58% у 2012 р. У Росії та Україні рівень сукупної підтримки сільського господарства коливався в інтервалі 0,3-1,9% та 0,36-3,1%.

Таблиця 1.
Динаміка показників сукупної підтримки сільського господарства (TSE) (Total support estimate)

	Україна			ЄС			США			Росія			Канада		
	Млн. долл. США	EUR млн.	частка у % до ВВП	Млн. долл. США	EUR млн.	частка у % до ВВП	Млн. долл. США	EUR млн.	частка у % до ВВП	Млн. долл. США	EUR млн.	частка у % до ВВП	Млн. долл. США	EUR млн.	частка у % до ВВП
2000	112,4	121,95	0,36	97760,0	106079,7	1,21	92399,3	100262,9	0,93	847,7	919,8	0,30	5699,7	6184,79	0,79
2001	763,7	852,7	2,00	92599,4	103396,5	1,13	93525,0	104430,0	0,91	3177,2	3547,7	1,30	5012,2	5596,6	0,70
2002	166,6	176,73	0,39	105308,7	111739,4	1,18	87310,9	92642,6	0,82	3030,0	3215,01	0,90	6227,8	6608,1	0,85
2003	279,1	247,03	0,56	125884,1	111428,0	1,16	88297,1	78157,3	0,80	6062,5	5366,3	1,40	7641,8	6764,2	0,88
2004	766,0	616,5	1,20	157283,3	126591,4	1,19	99101,71	79763,2	0,84	10442,5	8404,7	1,80	7382,2	5941,6	0,74
2005	2642,0	2125,78	3,10	145388,4	116982,3	1,06	100954,5	81229,9	0,80	7921,3	6373,7	1,40	8671,6	6977,3	0,76
2006	2900,0	2310,4	2,80	142540,7	113561,8	0,98	94918,6	75621,4	0,71	10066,2	8019,7	1,10	8758,8	6978,1	0,68
2007	1545,1	1128,66	1,10	139477,3	101886,1	0,84	97172,4	70983,0	0,7	13557,4	9903,5	1,40	8835,1	6453,9	0,62
2008	1765,3	1207,40	0,98	162399,1	111078,1	0,84	104733,2	71635,7	0,74	24717,2	16906,1	1,50	7781,8	5322,6	0,52
2009	2390,7	1720,8	2,80	135360,1	97432,2	0,82	123662,7	89012,5	0,89	20921,5	15059,3	1,70	8905,6	6410,3	0,66
2010	2705,4	2042,7	1,90	118411,4	89405,8	0,72	135868,8	102586,8	0,94	19212,7	14506,4	1,40	9606,5	7253,3	0,61
2011	-1060,5	-762,7	-0,64	123886,7	89094,2	0,70	143778,1	103399,3	0,96	19957,4	14352,5	1,10	10250,7	7371,9	0,59
2012	1260,16	980,4	0,74	122008,5	94923,4	0,73	156355,6	121645,6	1,00	16035,1	12475,4	0,80	10239,1	7966,1	0,58

*Розраховано за даними [14]

Зазначимо, що рівень сукупної підтримки сільського господарства у ВВП країни не враховує частки сільського господарства в економіці країни. В Україні частка сукупної підтримки у ВВП вища порівняно з Росією, США та ЄС, що пояснюється більшою часткою сільського господарства в економіці країни.

При допомозі трендового аналізу розрахуємо зміни сукупної підтримки сільського господарства України (рис. 2). Зобразимо на рис.2 лінію тренда та спрогнозуємо зміни сукупної підтримки сільського господарства України на шість років вперед.

З рис.2 видно, що показники підтримки товарного виробництва в Україні протягом 2000-2012 рр. мають тенденцію до спадання. Розрахуємо зміни сукупної підтримки сільського господарства України на 2014-2018 рр.

$$Y_{2013} = -0,0242 \cdot x + 1,4254 = -0,0242 \cdot 14 + 1,4254 = 1,0866$$

$$Y_{2014} = -0,0242 \cdot x + 1,4254 = -0,0242 \cdot 15 + 1,4254 = 1,0624$$

$$Y_{2015} = -0,0242 \cdot x + 1,4254 = -0,0242 \cdot 16 + 1,4254 = 1,0382$$

$$Y_{2016} = -0,0242 \cdot 17 + 1,4254 = -0,0242 \cdot 17 + 1,4254 = 1,014$$

$$Y_{2017} = -0,0242 \cdot 18 + 1,4254 = -0,0242 \cdot 18 + 1,4254 = 0,9898$$

$$Y_{2018} = -0,0242 \cdot 19 + 1,4254 = -0,0242 \cdot 19 + 1,4254 = 0,9656$$

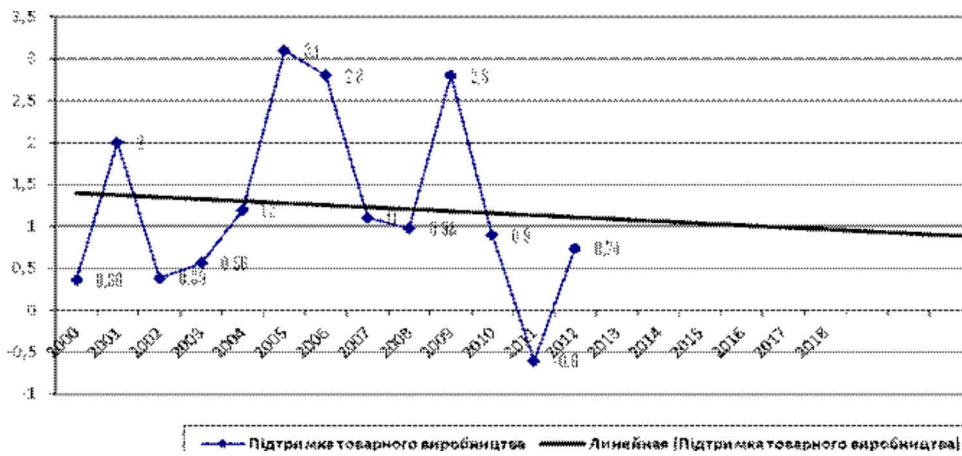

Рис. 2. Лінійний тренд зміни сукупної підтримки сільського господарства України
(розраховано автором)

Не зважаючи на те що трендовий аналіз показує лише приблизні прогнозовані показники, проте з приведених розрахунків видно, що з кожним наступним роком зміни сукупної підтримки сільського господарства України зберігають тенденцію до зменшення. А це в період реформ, які здійснюються на сьогодні в Україні є неприпустимим.

Висновки. Узагальнено методологічні підходи до визначення рівня державної підтримки аграрного сектору країни, які дозволяють оцінювати рівень державного регулювання сільського господарства та ефективність державної підтримки аграрного сектору. Організації економічного співробітництва і розвитку (здійснюють оцінку та порівняння національних політик у сфері агропродовольства) та Світової організації торгівлі (здійснює контроль над зобов'язаннями країнок-членів СОТ щодо зниження рівня підтримки, що «спотворює» торгівлю). Ефективність державної підтримки Організація економічного співробітництва і розвитку оцінює в розрізі отримувачів трансферів (виробник, споживач чи сектор загалом), а Світова організація торгівлі – класифікує заходи внутрішньої підтримки на ті, що впливають на обсяги виробництва і ціни у такий спосіб, що це призводить до неефективного використання ресурсів, та ті, що не впливають на виробництво й торгівлю.

В результаті оцінювання рівня підтримки аграрного сектору економіки країни встановлено, що незважаючи на значну частку валової доданої вартості сільського господарства в економіці України, частка підтримки галузі у ВДВ сільського господарства є незначною. В Україні недостатнім є механізм підтримки сільгоспвиробників, які значну частину підтримки отримують через перевищення внутрішніх закупівельних цін над світовими на аналогічну продукцію. В Україні зростання обсягів виробництва у сільському господарстві відстає від зростання ВВП, надана виробникам підтримка не сприяє відповідному в цілому по економіці зростанню показників виробництва в сільському господарстві.

Список літератури:

1. Кваша С.М. Методологічний базис прийняття суспільних рішень в аграрній політиці // Економіка АПК. – 2013. – №8. – с. 12-21.
2. Латинін М.А. Аграрний сектор економіки України: механізм державного регулювання: [Моногр.] / М.А. Латинін. – Х.: Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2006. – 320 с.
3. Майстро С. В. Національний аграрний ринок в умовах глобалізації: механізм державного регулювання: [моногр.] / С. В. Майстро. – Х.: Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр». – 2009. – 240 с.
4. Киселев С.В. О мониторинге государственного регулирования сельского хозяйства // Российский экономический журнал. – 1995. – № 2. – с. 11-21.
5. Measurement of Government Intervention: A Comparison of Alternative Concept. CARD Working Papers 97-WP 177. / Gautan V [et al.] – JSU. AMES. JOWA. MARCH. – 1997. – 68 p.
6. Овчинников О. Г. Государственное регулирование аграрного сектора США / О. Г. Овчинников. – М.: ДеЛи, 1999. – С. 645.
7. Серова Е. В. Оценка уровня государственной поддержки сельского хозяйства: применимость стандартных методов переходной экономике / Е. В. Серова, О. Мелюхина. Вopr. економики. – 1996. – №7. – С. 101-111.
8. Иванова В. П. Принципы финансирования агропромышленного производства. / В. П. Иванова. Экономика с.-х. и перераб. предприятий. – 1998. – №1. – С. 28-29.
9. Жоголева Е. Е. Показатели государственной ценовой поддержки сельского хозяйства. / Е. Е. Жоголева. Вестн. РАСХН. – 1995. – № 3. – С. 71- 72.
10. Румянцева Е. Е. Методика оценки результативности аграрных реформ. Расчеты по 51 стране мира / Е. Е. Румянцева. – М.: Минск, 1999. – 211с.
11. Агропродовольственная политика и международная торговля: российский аспект / Н. Карлова, И. Кобута, М. Прокопьев и др. – М.: ИЭПП, 2001. – 194 с.
12. Лука О. Ф. Украина на світовому ринку агропродовольчої продукції / О. Ф. Лука // Економіка АПК. – 2003. – № 11. – С. 116 – 121.
13. Мельник Т. М. Оцінка Державної підтримки аграрного сектору України. / Т.М. Мельник, О.С. Головачова. Маркетинг і менеджмент інновацій. – № 3. – 2013. – с. 169-184.
14. Producer and Consumer Support Estimates (OECD Database 1986–2012) / Organisation for economic cooperation and development. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=MON2012TSE_EE

References.

1. Kvasha, S.M. (2013), "The methodological basis of social decision-making in agricultural policy", Ekonomika APK, vol.8, pp. 12-21.
2. Latynin, M.A. (2006), Ahrarnyj sektor ekonomiky Ukrainy: mekhanizm derzhavnoho rehuliuвання [Agricultural sector of Ukraine: the mechanism of state regulation], Vyd-vo KharRI NADU "Mahistr", Kharkiv, Ukraine.
3. Majstro, S. V. (2009), Natsional'nyj ahrarnyj rynek v umovakh hlobalizatsii: mekhanizm derzhavnoho rehuliuвання [National agricultural markets in the context of globalization: the mechanism of state regulation], Vyd-vo KharRI NADU "Mahistr", Kharkiv, Ukraine.
4. Kiselev, S.V. (1995), "On the Monitoring of state regulation of agriculture", Rossijskij jekonomicheskij zhurnal, vol. 2, pp. 11-21.
5. Gautan, V. (1997), Measurement of Government Intervention: A Comparison of Alternative Concept. CARD Working Papers 97-WP 177, JSU AMES, Jowa, USA.
6. Ovchinnikov, O. G. (1999), Gosudarstvennoe regulirovanie agrarnogo sektora SShA [State regulation of the U.S. agricultural sector], DeLi, Moscow, Russia.
7. Serova, E. V. and Meljuhina, O. (1996), "Assessing the level of state support for agriculture: the applicability of the standard methods of transition economy", Vopr. jekonomiki, vol.7, pp. 101-111.
8. Ivanova, V. P. (1998), "Principles of financing agribusiness production", Jekonomika s.-h. i pererab. predpriyatij, vol.1, pp. 28-29.
9. Zhogoleva, E. E. (1995), "Indicators of state price support to agriculture", Vestn. RASHN, vol. 3, pp. 71- 72.
10. Rumjanceva, E. E. (1999), Metodika ocenki rezul'tativnosti agrarnyh reform. Raschety po 51 strane mira [Methods of assessing the impact of agrarian reforms. Calculations on 51 countries], Minsk, Belorussia.
11. Karlova, N. Kobuta, I. and Prokop'ev, M. (2001), Agroprodovol'stvennaja politika i mezhdunarodnaja trgovlja: rossijskij aspekt [Agri-food policy and international trade: Russian Aspect], IePP, Moscow, Russia.
12. Luka, O. F. (2003), "Ukraine in the world market agri-food products", Ekonomika APK, vol. 11, pp. 116 – 121.
13. Mel'nyk, T. M. and Holovachova, O.S. (2013), "State support agriculture in Ukraine", Marketynh i menedzhment innovatsij, vol. 3, pp. 169-184.
14. Organisation for economic cooperation and development (2013), "Producer and Consumer Support Estimates (OECD Database 1986–2012)", available at: http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=MON2012TSE_EE (Accessed 21 July 2014).

Стаття надійшла до редакції 19.07.2014 р.

ТОВ "ДКС Центр"